

oporavak ne bude zahtijevao značajnu preraspodjelu radne snage. Recesije su obično vrijeme kad do takvih preraspodjela dolazi, pri čemu se otkrivaju istinske komparativne prednosti neke zemlje. Sigurno je da zadržavanje radnika na njihovim sadašnjim poslovima pod današnjim uvjetima dodatno otežava ulazak mladih na tržište rada.

Državni (ne)prijatelji

Zemlje koje stare, a traže načine brzog oporavka izgubljenog tla pod nogama u sadašnjoj recesiji, ne mogu si priuštiti gubljenje cijelih generacija. One što prije moraju definirati strategiju ulaska na tržište rada koja potiče poslodavce ne samo na zapošljavanje nego i na obuku mladih radnika. To zahtijeva ugovore koji nisu na određeno vrijeme.

Kratkoročni ugovori postaju proročanstvo koje se samo ispunjava. Naime, ako nije predviđena obuka na radnom mjestu, radnici su manje produktivni i ranjiviji na nagle promjene. Investiranje u ljudski kapital koji sa sobom donosi mlada generacija, a koji se uglavnom akumulira na radnom mjestu, koristilo bi poslodavcima u povećanju produktivnosti.

Strategija ulaska mladih radnika, zasnovana na reformi zaštite zapošljavanja koja se posljednjih 20 godina provodi u mnogim zemljama OECD-a, mogla bi ponuditi jasno "praćenje zaposlenja". Trenutačno ne postoje dugoročni planovi za razdoblje nakon isteka privremenog ugovora. Vlade bi mogle promovirati postupni ulazak na tržište stalne radne snage uvođenjem zaštite zaposlenja po rangovima kako bi se izbjeglo formiranje dugoročnog dvostrukog tržišta rada.

Tim bi planom mjere zaštite radnog mjesta, uglavnom u obliku obveznih otpremnina, trebale stabilno rasti skupa s radnim iskustvom. To ne bi trebalo smanjiti nova zapošljavanja pod ugovorima na neodređeno vrijeme, budući da bi poslodavci i dalje imali koristi od značajne fleksibilnosti na početku zaposlenja radnika, kada se i procjenjuje kvaliteta novoprimiteljenih.

Generacije koje na tržište rada dolaze u doba recesije obično traže daleko više zaštite i državne intervencije tijekom njihovog cijelog radnog vijeka od onih koje na tržište rada dolaze u normalnim okolnostima. Zanemarivanje problema ulaska na tržište rada moglo bi se osvetiti sve većim pritiskom na dodatnu javnu potrošnju baš u trenutku kad vlade pokušavaju smanjiti ogroman javni dug nakupljen tijekom recesije. Reforma koja nudi "praćenje zaposlenja" ne nameće teret javnim financijama i mogla bi pomoći u izbjegavanju daljnjih deformacija te kasnije potrebe za skupim mjerama.

Previše se trenutačno piše "posmrtnih govora" ekonomskoj krizi. Oni su pogrešni i opasni jer ne samo zbog toga što kriza na tržištu rada još nije prošla nego i stoga što doprinose osjećaju nekritičnog zadovoljstva sobom te tako smanjuju pritisak da se ide u reformu. Sadašnja će se recesija doista okončati tek onda kad nove generacije radnika budu mogle brzo dospjeti na tržište rada, i to na glavna vrata. ■

STARENJE

Radit ćemo duže

Sve upućuje na to da će doći do produženja radnog vijeka, no koji bi paket mjera bio najpovoljniji za Hrvatsku tek treba istražiti

Piše **Marijana Bađun**

Autorica je znanstvenica Instituta za javne financije u Zagrebu

Stanovništvo stari, radna se snaga smanjuje, omjer umirovljenika i zaposlenika raste, a mirovine postaju sve veći teret javnim financijama. Kao rješenje sve se češće spominje produženje radnog vijeka. Zvuči logično i jednostavno. I bilo bi tako kad ne bi postojala dva problema: ljudi žele ranije otići u mirovinu i poslodavci nevoljko zapošljavaju starije radnike.

Iako je očekivano trajanje života poraslo, u razvijenim se zemljama u prošlom stoljeću u mirovinu išlo sve ranije. Porast bogatstva radnicima je omogućio viši životni standard čak i uz provođenje više vremena izvan rada. Drugi važan faktor su institucionalni aranžmani poput uvođenja zakonske dobi za odlazak u mirovinu i minimalne mirovine, premosne beneficije tijekom nezaposlenosti dok se ne ostvare uvjeti za odlazak u mirovinu, ali i mogućnost prijevremenog umirovljenja i umirovljenja zbog bolesti i invalidnosti.

Gledano sa strane potražnje, prema jednom američkom istraživanju, poslodavci nerado zapošljavaju starije radnike jer je kraći njihov potencijal za razvoj karijere, viši su troškovi za zdravstveno, životno i mirovinsko osiguranje, manja im je prilagodljivost, očekuju veće plaće, viši je rizik izostajanja s posla zbog zdravstvenih razloga, znanja i vještine znaju im zastarjeti, blokira se napredovanje mlađim radnicima. Prednosti su starijih radnika to što su pouzdaniji i imaju bolju radnu etiku.

Jesu li stariji radnici manje produktivni od mlađih? Istraživanje za Sloveniju pokazuje da su 1992. radnici sta-

riji od 50 bili produktivniji od mladih od 30, dok su 2001. bili manje produktivni. Restrukturiranje je uništilo specifične poslovne vještine starijih radnika. Zanimljivo je da su usprkos tome stariji radnici zadržali prednost viših plaća, i to za 40 posto.

Kako usprkos svemu navedenom potaknuti radnike da rade duže i poslodavce da ponude više radnih mjesta starijim radnicima? Radnici će biti motivirani na duži rad ako im se pruže odgovarajući financijski poticaji za ostanak u području rada, ponude fleksibilni i privlačni radni sporazumi (honorarni poslovi ili poslovi sa skraćenim radnim vremenom) te ako budu dobrog zdravlja.

Poslodavci će biti motivirani zaposliti starije radnike ako se uklone institucionalne prepreke i poboljša upošljivost starijih radnika. Primjerice, ako plaće automatski rastu sa svakom godinom radnog staža, a ne odražavaju promjene u proizvodnosti, onda će poslodavci radije zaposliti mlade radnike.

Opasni poslovi

U Hrvatskoj korisnici starosnih mirovina čine samo polovicu (597.000 tisuća) ukupnog broja korisnika mirovina. Ostatak su invalidske i obiteljske mirovine, s time da je korisnika invalidskih mirovina (bez branitelja, Hrvatske vojske i HVO-a) visokih 250.900. Prosječni je staž korisnika mirovina oko 29 godina (bez branitelja, HV-a i HVO-a), pri čemu je za starosne mirovine 32 godine, a invalidske 23,5 godina. Prosječna neto staro-

Sadašnje bi generacije trebale biti svjesne da će vjerojatno morati duže raditi pa bi se stoga trebale posvetiti cjeloživotnom učenju. Duži radni vijek trebalo bi gledati i kao priliku za dugoročniju akumulaciju štednje, a to starijim ljudima može pružiti veće mirovine

sna mirovina u listopadu je iznosila 2400 kuna, dok je prijevremena starosna bila samo 150 kuna manja. K tome treba dodati da neke kategorije primatelja tzv. povlaštenih mirovina imaju mirovine veće od prosječnih plaća, nerijetko uz kraći staž.

Podaci pokazuju da u hrvatskom mirovinskom sustavu postoje institucionalni poticaji za rano umirovljenje, a koji imaju negativan učinak na javne rashode. Možemo se zapitati ima li Hrvatska tako velik broj korisnika invalidskih mirovina jer su ljudi radili na poslovima koji su izuzetno opasni, jer su bili lošeg zdravlja, jer su kriteriji za dodjelu invalidskih mirovina prilično blagi ili je u sve umiješana i korupcija?

Indikativno je da je 1999. godine bilo 37.100 novih korisnika invalidskih mirovina, čak i do petnaest puta više nego ostalih godina, a novi je Zakon o mirovinskom osiguranju stupio na snagu 1. siječnja 1999. godine. Kako to da je baš 1998. godine toliko ljudi predalo zahtjev za invalidsku mirovinu koja je onda i ostvarena 1999. godine? Očito je da su institucije, kao formalna i neformalna pravila igre, rezultirale brojnim apsurdima, nelogičnostima, ali i nepravednostima u hrvatskom mirovinskom sustavu.

Sadašnje bi generacije zaposlenika trebale biti svjesne toga da će vjerojatno morati duže raditi pa bi se stoga trebale posvetiti cjeloživotnom učenju. Duži radni vijek trebalo bi gledati i kao priliku za dugoročniju akumulaciju štednje, a to starijim ljudima može pružiti veći umirovljenički dohodak.

Koji bi paket mjera za produženje radnog vijeka bio najpovoljniji za Hrvatsku tek treba istražiti. Istodobno treba doći do promjena i u zdravstvenoj politici jer je u Hrvatskoj, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, standardizirana stopa smrtnosti viša od prosjeka EU-15 za sve najvažnije nezarazne bolesti, poput bolesti krvožilnog sustava, raka, kroničnih bolesti dišnog sustava i dijabetesa. Takva je situacija povezana s nezdravim načinom života stanovništva.

Produženje radnog vijeka nije jednostavno, ali sve upućuje na to da će do toga morati doći. ■